

Padomju periods

Publicēts: 07.12.2020.

Pēc okupācijas, Latvijai nonākot PSRS sastāvā, statistisko pārvaldi pārveidoja, piešķirot tai nosaukumu „Latvijas PSRS statistikas pārvalde”, un iekļaujot to PSRS statistikas sistēmā. 1987.gadā statistikas pārvaldi pārdēvēja par Valsts statistikas komiteju. Statistisko datu metodoloģiju, vākšanu, apstrādi un izplatīšanu ietekmēja plānveida ekonomikas specifika.

Statistisko datu apstrāde tika organizēta decentralizēti 26 rajonu skaitļošanas stacijās un Rīgas Skaitļošanas centrā. Datu apstrādei izmantoja nelielu skaitu elektromehānisku kalkulatoru un perforācijas mašīnas, kurās datus ievadīja no perfokartēm, tāpēc statistikas sistēma bija nesaraujami saistīta ar Slokas perfokaršu rūpnīcu, kā arī ar CSP Mācību kombinātu, kurā datu apstrādes tehnoloģijas apguva visi skaitļošanas centru un staciju darbinieki.

Lielās elektroniskās skaitļošanas mašīnas ESM (angliski – *mainframe*) CSP sistēmā parādījās 70. gadu beigās, kad Rīgā tika izveidots Republikāniskais skaitļošanas centrs (RSC) kā kolektīvās lietošanas centrs, kurā kopā ar tā filiālēm strādāja vairāk nekā tūkstoši darbinieku, un tas veica galvenokārt komercaprēķinus. Statistikas uzdevumi RSC veidoja aptuveni 10 % no darbu apjoma. Datu apstrāde uz ESM bija organizēta cauru diennakti, trijās maiņās un visi pārējie dienesti bija spiesti pielāgoties šādam darba režīmam.

Padomju periodam statistikā ļoti raksturīga bija slepenība. Pirmais statistisko datu apkopojums, kas nebija tikai dienesta lietošanai paredzēts, bija 1957. gadā izdotā Latvijas PSRS tautas saimniecība divās valodās – latviešu un krievu. Tomēr arī turpmāk lielākā daļa izdevumu, it sevišķi periodiskie nozaru apskati jeb tā laika valodā runājot „svodkas” [kopsavilkumi], bija slepeni un tika izdoti krievu valodā, nelielās tirāžās ap 20–25 eksemplāriem. Visi eksemplāri tika numurēti un adresēti konkrētām personām Ministru Padomē, CK un citās iestādēs. Lai informācija sasniegtu amatpersonas pēc iespējas ātrāk, tipogrāfija mēdza strādāt arī naktīs, un no rīta tipogrāfijas darbinieki un statistiķi *svodkas* tūlīt pēc to nodrukāšanas personīgi piegādāja attiecīgajām amatpersonām.

Sevišķi konfidencialu datu gadījumā, un tāda, piemēram, bija detalizēta transporta statistika, materiāla drukas laikā blakus iespaidmašīnai stāvēja attiecīgās statistikas daļas pārstāvis un nekavējoties iznīcināja visus neizdevušos eksemplārus vai lapas, ja tādas gadījās. Savukārt lielāka brīvība atšķirībā no mūsdienām bija rīkoties ar atsevišķu uzņēmumu informāciju, jo nebija jāgarantē tās konfidencialitāte.

Padomju gados uzņēmumu skaits bija samērā neliels, turklāt lielākā daļa bija valsts uzņēmumu. Tā kā plāna izpilde bija jākonstatē visiem uzņēmumiem, atšķirībā no mūsdienās bieži izmantotajām izlases metodēm, tika uzskaitītas visas ekonomiskās vienības.

Statistikas pārvaldei bija arī kontroles funkcija, un statistikas darbinieki devās uz uzņēmumiem, lai veiktu datu ticamības pārbaudes, pārskatot pirmatnējo uzskaiti. Šāda funkcija mūsdienās vairs netiek veikta un tirgus ekonomikas apstākļos nav raksturīga statistikas iestādēm.

Tikai līdz ar M.Gorbačova kļūšanu par CK ģenerālsekretāru statistikas politizēšana un saspringtais slepenības režīms statistikā pamazām sāka atslābt.

<https://www.csp.gov.lv/lv/padomju-periods>